پرسی کوردەکان کاری ئێمەیە.. هێرڤێ هامۆن.. لە فەڕەنسییەوە: دیار عەزیز شەریف

وڵاتەکەیان کە بە ڕۆژئاڤا ناودەبرێت، بە هەوڵە و تێکۆشانێکی مەزن لە ٢٠١٢ لە سەروبەندی "بەهاری عەرەبی" کۆنترۆڵیان کرد. ئەوان نیشتیمانەکەیان لەنێوان دیجلە و فورات ئاواکرد، خاکێک کە چوار ئەوەندەی لوبنان گەورەترە لەسەر بنەمای پرەنسیپە بەهێزەکانی : عەلمانیەت، یەکسانی لەنێوان ژنان و پیاوان، گرنگیدان بە ژینگە بەڕێوەی دەبەن. دژ بە ئەسەد، و لەگەڵ مەسیحی و عەرەبە هاوپەیمانەکانیان لەنێو هێزەکانی سوریای دیموکراتیک.
لە ماوەی شەڕی سوریا، ئێمە سەرسامی ئازایەتی ئەوان بووین، بەتایبەتی ژنەکانیان لە بەرەی شەڕدا. ئەوان قەڵای ئێمە بوون لە دژی دەوڵەتی ئیسلامی کە بە قوربانیدان بە گیانی ٣٦ هەزار شەڕڤان لە کۆبانێ -یەوە (٢٠١٤) هەتا رەققەی "پایتەختەکە" (٢٠١٧)، رایانماڵین، ئەو ڕاماڵینەی کۆتایی بەوە هێنا کە خۆی بە خەلافەتی ئیسلامی ناساندبوو. ئێمە ئەوانمان وەک سەری رمی خۆمان، قەڵغانمان دەزانی، بەڵام دۆناڵد ترامپ، لە ٢٠١٩، پشتی خۆی تێکردن، مەیدانەکەی بە تورکەکان چۆڵ کرد تاوەکو بە ئارەزووی خۆیان بتوانن ئەوەی کە بونیادنرابوو لێکی هەڵبوەشێننەوە. ئەردۆغان، کە بەدرێژایی ٨٠٠ کیلۆمەتر دیوارێکی لەنێوان تورکیا و رۆژئاڤا دروستکردووە، تاکە خەون و خەیاڵ و وەسوەسەی پەلاماردان و لەناوبردنی گەلی کوردە، وەکچۆن رۆژگارێک باب و باپیرانی هەمان پەلاماردان و کۆمەڵکوژییان لە دژی ئەرمەنییەکانیان ئەنجامدا. ئەردۆگان نیازی دامەزراندنەوەی ئیسلامییەکانی لەسەر ئەو خاکە هەیە کە داعش بیرو مۆڕاڵی خۆی تێیدا سەپاندبوو، و چوار جار، هێرشی کردە سەر کوردەکان بەبێ ئەوەی خۆرئاواییەکان، "دەستەکانی کوردەکان"، ڕابچڵەکێن.
لە رۆژهەڵات، عێراق گەمارۆیەکی تەواوی سەپاندووە. لە خۆرئاوا، تورکە دزەکردووەکان خەریکی پاکتاوی ئیتنیکین، هاوکات سوپای عوسمانی بۆمبارانی قوتابخانە و گوندەکان دەکات. لە باشوور، ئەسەد، کە دەتوانێت پشت بە بەئاگایی ئیران ببەستێت، لە دەرفەتێک دەگەڕێت بۆ تۆڵەسەندنەوە. ئێمە دەزانین تورکەکان خۆیان بۆ دوایین هێرش و پەلاماردان ئامادە دەکەن. ئەوان دەستیان بەسەر بەنداوەکانی

دیجلە و فوراتدا گرتووە، ئاوی تەندروست بۆ ئاژەڵان و بەروبومی کشتوکاڵی نەماوە. ڕۆژئاڤا لەسەر لێواری برسێتی دایە، لە چاوەڕوانی جەنگەکە. فڕۆکە بە فڕۆکەوانەکانی ئەردۆغان بەوردی ئامانجەکانیان دەستنیشان دەکەن و دەپێکن، سەرکردە سەربازییەکان دەکەنە ئامانج – حەفتیان، کە زۆربەیان ژن بوون، کوژران.

لەو کاتەی ئەمە لەسەر سکرینی میدیاکان خەریکی مشتومڕە و دەمەتەقێین لەبارەی هەوڵی قێزەونی تیرۆرکردنی سەلمان روشدی، ئایا درکمان بەوە کردووە کە دەوڵەتی ئیسلامی هەڕەشەی دروستکردنەوەی خۆی لەسەر خاکی کوردی دەکات، بەدەست و بازووی یەک لە ئەندامە سەرەکییەکانی ناتۆ، “هاوپەیمانەکەمان” ؟ مافی کوردەکان بەشێکە لە مافی خۆبەڕێوەبەریی گەلان، هەروەکو ئۆکرانیا. بێباکییە سەرلەدەرنەکراوەکەشمان بارگران بووە بە مەترسیگەلێک کە ڕۆژێک دەبێت بەشێوەیەکی کوشندە بەرۆکمان دەگرێت.

-———————

سەرچاوە:
https://www.letelegramme.fr/debats/courant-d-ere-les-kurdes-sont-notre-affaire-20-08-2022-13155859.php

ڕۆژنامەی تێلێگرام

زنجیرە وتاری نووسین بەرەو نووسین: دەسپێکم چۆن بێت.. سەردار جاف

دەوڵەمەندی بیر و پاشخانی ئەبستمۆلۆژی و ڕۆحی ئارەزوومەندانەی نووسین، ئەو دەرگایەیە بەهەشتی خودناسین بە ڕووی پانتایی دونیای ئەدەب و هونەر و ڕۆژنامەوانی و سیاسەت و ئیکۆنۆمی و ….تاد، لە بەردەم هەرتاکێکمانە دەکاتەوە و بەخت یارمان دەکا بە خۆشبەختی، راستە نووسین لە ئەدەبدا پەیوەستی بە ئارەزوویەکی هەڵقوڵاوی ناخ هەیە، چونکە نووسینێک لە ناخی راستگۆیی خودەوە دەربچێ وەرگری زیاتر دەبێت، مەرج نییە هەموو سیاسییەک ببێ بە سەرکردە، ڕۆشنبیری

سیاسی پانتایی و فەزایەکی ئەوتەی بۆ دەخوڵقێ، هەم لای تاک خۆشەویست دەبێ، هەم لای دەسەڵاتیش گوێ لە دید و بۆچوونەکانی دەگیرێت، لە بەرامبەریش دا قەزی لەناکرێتەوە و گوێبیستیشی زۆرتر دەبێت، تەواوی ئەم باسەمان لە بیری مەکەن تەنها پەیوەستە بە ئەدەب و ئەوانەی دەیانەوە لە دادەی ژیانیان ببنە ئەدیبێک یاخود شاعیرێک، کەواتە با بزانین چۆن دەست پێبکەین ؛

کەسێکی تازە هەڵدەچیت هەم لە رووی ئاوەزەوە هەمیش لە رووی سەسیەلۆژییەوە، شیاو و لەباری بۆ وەرگرتنی ئەوەی دەیخوێنێتەوە، باشترین کاتیش سەردەمی دواناوەندی و ئامادەیی جاران، پەلەکانی حەوت بۆ دوانزەیە ، هەست دەکەی لە ناخەوە مەیلێک دنەت دەدا و نازانی چییە، وەلێ ناوبەناو وەنەیەکی رستە ریزکردن لە بەرخودەوە دەڵێی و دەینووسیتەوە، هەندێجار ئەو نووسینەت زۆر لا ناوازەیە، دەتەوێ لەبەرولەوە باسی بکەیت و شەرم دەتگرێت، پەیوەستە هەر لە بەراییەوە پەردەی شەرم تووڕ بدەی دەنا ناگەی بە مەخسەد، بە پێکردنی هزرت لە پاشخانەکی ئەپستمۆلۆژی پەیوەستیت بە کتێبخانەیەک هەیە، و نازانی چۆن ئەو ماوەیە دەوڵەمەندە پێکەوە بنەی، تەنانەت ئەگەر لە رووی دارایشەوە رەوشی ماڵەوەتان نالەبار بوو، دەتوانی لە نەفسی خۆت بگریتەوە، مەبەست لە نەفس کە دەچییە قوتابخانە زۆر پەیوەست نەبوو، پارەی رۆژانەکەت بە فیڕۆ مەدە، ئەو ئارەزووی وەنەیەت تەر بکە لە بری سکت، هەوەی کەکردنەوەی پارە بدە بە دابینکردنی ئەو پاشخانە ئەبستمۆلۆژییە، واتا کتێب کەین.

هەست دەکەی پارەت هەیە و لە بازاڕ چاوت دەچێتە سەر کتێبێک سەرنجت رادەکێشێت با ئەو کتێبە نەیخوێنیتیشەوە، وەلێ بیکڕە و لە ماڵەوە تووەی بدە، ئەم حاڵەتە چەندین جار دووبارە بکەوە، تا وای لە دێت لە ماڵەوە دایک و خوشک گلەوگازندەت لە دەست دەکەن، ماڵەکەت لەشەوانەدوون، دەبێ چارەیەکیان بکەی، تەیش وەک ئەو خەسڵەتە رۆژهەڵاتیانەمان گوێ بە قسەی دایک و خوشک نادەی، ئەمە بۆ کچانیش هەر دەشێ، تا کار دەگاتە ئەوەی بە باوک و برا گەورە و کەسی سەرپەرشتیار دەوترێ و چاوسوورکردنەوە دەتە ئاراوە، ناچار بە هەر رێگایەکیش بێت، تەنانەت ئەگەر سنووقی پلاستیکی تەماتە و میوەیش بێت کتێبەکانتی لێ ناو رێک دەخەی، گریمان ئەگەر پارە نەبوو کتێبخانەیەکی بچوک یان کەنەی هەڵاجخانەکان بکەی. ئەو دەم هەر خۆت پرسیار لە خۆت دەکەی چما ئەو هەموو کتێبەم لە خۆ کەکردەتەوە، ناچار لە کاتی شەوان یان نووستن، یا ئەو دەمانەی هاوڕێکان و کچە کەپێکەی تەڵەکەمەڵایەتییەکان، لە نەو مەبایلەکەت دوور کەوتوونەتەوە، پێنا دەبەیە بەر ئەو کتێبانە، هەست دەکەی سەرنجت رادەکێشە و تام و چێژێکی زۆری لێدەبینیت، حەز دەکەی هەموو کەس

بزان□ چ تام□زر□ی□کی شیرین یا م□خ□ش ل□ هزرتدا د□خول□ت□و□، جا ب□ ئ□و□ی لای ک□پ□ و هاو□□ی□کـــانیشت خ□ د□ربخ□ی ل□ ت□□□ ک□م□□ای□تیی□کان باسی د□ک□ی، ه□ست د□ک□ی گو□ت ل□ د□گرن، ل□ ناویاندا ک□س□کی دیاری ئیدی نات□و□ ل□ی داب□□□ی چونک□ ه□فت□ی پ□شوو ل□ی داب□اي لای ک□پ□□ک□ت و براد□ر□کانت پ□راو□زخرابووی و□ک جار ئ□و ژمار□ ن□بووی گو□ت ب□ راد□رن، ب□ ناچاری ئیدی کاتی ب□ دیاری د□ک□ی، ب□ ت□پ□□ینی کات وات ل□ د□ت ب□ هاو□□کانت ب□□ی، ئیتر من ک□م ک□م د□م□ ت□□□ ک□م□□ای□تیی□کان ل□ ر□ی واتساب و ماسنج□ر و فایب□ر و ئ□وانی دیک□و□ زوو زوو ل□ گ□□ ک□پ□□ک□ت ی□کد□گرن و ک□متر ل□ ب□ فی□□دانی کاتی ت□□□ک□م□□ای□تیی□کان د□م□نیت□و□، پاشان حا□ی د□بیت پ□ویستیت ب□ خ□ پ□گ□یاندن□ ل□ ب□ر ئ□و□ی خولیای□کیشت ه□ی□، ب□م ج□ر□ ه□م کت□ب□کان ز□رتر د□بن ه□میش باکگراونی ئ□پستم□ل□ژیت ب□ر□و فراوانی د□چ□ت، بای□خ و س□رنجت ز□تر ل□ س□ر خو□ندن□و□ د□ب□ت و ک□متر کوشتنی کاتی خ□□ایی، د□ش□ کاریگ□ریت ب□ س□ر ی□ک دوو هاو□□ی خ□تیش ه□ب□ت و ب□م ج□ر□ ب□شدار د□بیت ل□ بونیادنانی ن□و□ی□کی دی ر□شنبیر. پ□شو□خت باش ل□و□ حا□ی ب□ ک□ خ□ر□شنبیرکردن بازرگانی نیی□ د□و□□م□ندت بکات، ز□ر ب□ د□گم□ن ه□□د□ک□و□ نووس□ر□ک د□و□□م□ند□کی با□ا ب□ت. خا□□کی دیک□ ل□ ژیانی ر□شنبیری پ□ویستی ب□ م□عریفی ه□ی□ ئ□و□ی□، ر□شنبیری ه□میش□ پار□ خ□رج د□کا ک□متر پ□یدا د□کات. ئ□م□یش ب□ ئ□و□ ناه□نم□و□ ه□ر ل□ ه□نگاوی ی□ک□متدا ساردت بک□م□و□، ن□خ□ر ، ب□ ئ□و□ی□ ل□ ژیانی خ□ت ل□ س□ر□تاو□ بزانی خولیای□ک□ت خولیای پ□گ□یاندنی ئاو□ز و دامرکاندن□و□ی ک□فوکو□ی ح□ز□کانت□، ئ□و د□مان□ی ی□ک□مین کت□بت د□رد□چ□ ئ□و د□م ه□موو سامانی دونیا ب□ ئی خود د□زانیت، ل□ ب□رامب□ردا ئ□و هاو□□ی ک□ پ□نای ب□ بازرگانی برد، ر□نگ□ نیو□ی سامان□ک□ی ل□ پ□ناوی ئ□و باکگراون□ی ت□ داب□ن□ت و د□ستی ناک□و□… ل□ر□ گ□یشتین□ ئ□و خا□□ی ع□ق□ی پ□ م□عریفی ل□ گیرفانی پ□ پار□ گرینگتر□.

کات□ک ک□ بازرگانیی د□ب□ت□ ه□ی

شەڕو بەرەو جەنـــــگ دەڕوات!..
وەرگێڕانی : حەسەن ڕازانی

(چین و ڕوسیا، سنووری پشتبەستن و وابەستەبوونیان !)

لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوودا، ئەمریکا بە بەردەوامی ناچاری تەفکرینەکی قوڵ کراوە، ئەگەرێک بووە کە زووربە لایان وابووە کە لە شەڕی ساردەوە ئیتر نابێ بیریشی لێبکرێتەوە: ئەویش بریتیبووە لە کێشەی گەورەی سەربازی ئەمریکا لەگەڵ زلهێزەکی تردا. دوای چەندین دەیە، ئەوە یەکەمین جارە کە مۆسکۆ مووشەکەکانی دەبزوێنێت بە ئەوەی واشنتۆن لە هاوکاریکردنی ئۆکرانیا ئاگادار بکاتەوە.
هەروەها لە سەرەتای مانگی ئاب هەر بە دوای سەردانەکەی نانسی پێلۆسی، سەرۆکی ئەنجوومەنی نوێنەرانی ئەمریکا، بۆ تایوان بووە هۆی هەڵکشانی هەڕەشەی سەربازییەکانی پەکین بە سەر ئەو دوورگەیە.
ئەوەندەی کە خودی هەڕەشەکان خۆیان جێگەی سەرنجن بە هەمان شێوەش وابەستەیی ئابووری بە یەکترەوە کە وەک هێزێک بۆ ئاشتی بە کار دێت جێگەی سەرنجە. هەردووک چین و ڕوسیا بە شێوەیەکی زۆر پشت بە بازرگانی دەبەستن بۆ گەشەی ئابوورییەکەیان و پتەوکردنی جێگەی خۆیان لەسەر شانەی نێودەوڵەتی. چین لەدوو دەیەی ڕابردووەوە تاکو ئێستا لە ڕێگەی پیشەسازی و بەرهەمی کارگەکانیەوە توانیویەتی پێنج هیندە داهاتی ناوخۆی زیاد بکات؛ هەروەها زیاد لە ٥٠٪ی داهاتی دەوڵەتی ڕوسیا لە ڕێگەی فرۆشتنی نەوت و غازەوە بەدەست دێت. جا ئەگەر بە پێی بیردۆزییەکی گرنگی نێودەوڵەتی بێت، دەبێ ئەو پەیوەندیە گرنگە ئابووریانە داهات زۆرتر بە کێشەی سەربازی هەردوک چین و ڕوسیا تێرخان بکەن. بەڵام، هیچ نەبێ بە ڕواڵەت، هیچ کام لە چین و ڕوسیا وا دەرناکەون کە گوێ بدەن بە زیانەک کە لەوانەیە بەر ئەو بازرگانیەیان بکەوێت.
بەهەرحاڵ، وەک دەردەکەوێت، وەنەکە هەروا ئاسان نیە. ئەویش لەبەر یەک شت ، لە هەندێک بارودۆخدا ، لەوانەیە پەیوەندیە بازرگانیەکان لەباتی ئەوەی ڕێ لە شەڕ بگرن هانی جەنگ و شەڕ دەدەن. هەروەها هەندێک جاران، پچڕانی پەیوەندیە بازرگانییەکان پەیوەندی نابێ بە دەسەڵاتی سەربازیانەو هەڕەشەی دوژمنکارانە. هەروەک چۆن کەیسە ناکۆک بە یەکەکانی نێوان چین و ڕوسیا بەشێوەیک ڕۆڵ دەگێڕن کە پێچەوانەی چاوەڕوانیەکانن. جا بە ئەوانەی کە پێیان وایە بازرگانی دەبێتە هۆی ڕێگریی لە ڕوودانی جەنگ لە نێوانی زلهێزەکاندا ، زۆر

گرنگە بۆیان کە بەدواداچوون بۆ ئەو ڕێگا ئاڵۆزانە بکەن کە هێزە ئابوورییەکان لە پەکین و مۆسکۆ ستراتیجی بیرکردنەوەیان داڕشتووە.

بازرگانییەکی شەڕەنگێز

جا بۆ ئەوەی تێبگەین کە چۆن لەوانەیە بازرگانیی ببێتە هۆی هەڵکشانی چانسی کێشەی سەربازی نەک کەمکردنەوەی، پێویستە سووود لە تێڕوانین و بۆچوونەکانی بیردۆزی واقیعی و ڕیالیستی وەربگرین. بەشێوەیەکی گشتی ڕیالیزم واقیعیەت جەخت لەسەر هەوڵی زلهێزەکان دەکاتەوە لە پێناو بەدەستهێنانی دەسەڵات و پێگەی خۆیان بە شێوەیەکی ڕێژەیی لە جیهانێکدا کە دەسەڵاتێکی ناوەندی بۆ پاراستنیان لە گۆڕێدا نییە. بەپێی ڕیالیست و واقیعبینەکان تێدەگەن کە هێزو دەسەڵاتی ئابووری بناغەی دوورمەودای هێزی سەربازییەو بازرگانیی نێودەودەوڵەتیش زۆر پێویست و گرنگە بۆ بنیاتنانی بنکەی هێزێکی ئابووری. بەلای ڕیالیست و واقیعبینەکانەوە بازرگانیی دەتوانێت دوو کاریگەریی گەورەی هەبێ. یەکەمیان ئەوەیە کە : بازرگانیی دەتوانێت دەستڕاگەیشتن بە هەردووک کەرەستەی خاوو هەرزان و بازاری هەرزانیش دەستەبەر بکات. بازرگانیی دەتوانێت بە شێوەیەکی گشتی ئەدای ئابووری دەوڵەتێک باش بکات و تەکنەلۆجیای پێشکەوتووی بەرەو پێشبەرێ و بەمەش توانای ئەو دەوڵەتە بەرەو سەردەبات بە بەهێزکردنی دەسەڵاتێکی درێژخایەنی سەربازی. ئەمەش لایەنێکی باش و ئیجابییە بۆ بوونی سیاسەتێکی بازرگانیی بە شێوەیەکی ڕێژەیی کراوە. ئەوەش باشتر ڕوونی دەکاتەوە کە بۆچی یابان لە دوای بووژانەوەی میجی و چینیش لە دوای مردنی ماوتسیتۆنگ سیاسەتی شکەستخواردووی ئەتارکی ڕابردووی وازلێهێناو ئیتر هەوڵی داوە کە تێکەڵاو بە ئابووری جیهانی ببێت. بەپێی لە لایەکی ترەوە گەشەو هەڵکشانی ئابووری دووەمین کاریگەری تریشی هەیە: ئەویش ئەوەیە کە بازرگانیی دەبێتە هۆی پەیدابوونی خاڵی لاوازی زلهێزەکان و ناچاریان دەکات بە سەپاندنی گەمارۆ دوای ئەوەی کە پشتیان بەستووە بە هاوردەکردنی کەرەستەو هەناردەکردنی کاڵاو شت و مەکی دروستکراو بە بازارەکان لە پێناو فرۆشتن و پەیداکردنی قازانج دا. ئەم خاڵی لاوازو ناچارییەش وا لە سەرکردەکان دەکات کە هێزی دەریایی گەورە بنیات بنێن بۆ پاراستنی ڕێگای بازرگانی و تەنانەت واشیان لێدەکات کە دەست بە جەنگ و شەڕیش بەرن لە پێناوی بەردەوامیی بە بە دەست ڕاگەیشتن بە سامان و کەرەستەی خاوو هەروەها بازاربۆ فرۆشتنی کاڵاو شت و مەکەکانیان لە سەرتاسەری جیهاندا.

گەشەسەندنی بازرگانیی وا لە دەوڵەتان دەکات کە زیاتر پشت بەدەرەوە ببەستن.

کە ئەگەر بێت و سەرەکی وڵاتان بیانەوێت کە پەیوەندیە بازرگانییەکانیان لە داهاتوودا بە بەهێزی بمێننەوە، بەی هەیە ڕێگە بەوە بدەن کە دەوڵەت زیاتر پشت بە سەرچاوەو بازاری دەرەوە ببەستێت کە گەشەی دەوڵەت دەباتە پێشەوە. یابان لەسەر ئەم یاسایە ڕۆیشتووە لە ١٨٨٠ وە بە ١٩٣٠ و چینیش بە هەمان شێوە لە ساڵی ١٩٨٠ وە تا حاڵی حازر. ڕابەرانی هەردوک چین و یابان زانیبوویان کە هیچ کامیان ناتوانن ببنە ئەندامی یانەی گەورەکە هەتا پەیوەندیەکی توندی گەورەو گرنگی ئابووری لە گەڵ زلهێزەکانی تری دنیادا نەبەستن کە یەکێک لەوانە ئەمریکایە.

بەڵام ئەگەرچاوەڕوانیەکان لە بازرگانیی لە داهاتوودا رووەو خەراپی بڕوات و سەرەکی وڵاتانیش بگەنە ئەو باوەڕەی کە سنووردارکردنی بازرگانیی وڵاتانی تر دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی دەستڕاگەیشتنیان بە سەرچاوەکانی کەرەستەی خاو و بازاڕ، ئەو کات پێشبینی دابەزینی درێژماوەی دەسەڵاتی ئابووری دەکەن و هەر بەو هۆیەشەوە هی دەسەڵاتی سەربازیش. ئینجا لەوانەیە بگەنە ئەو باوەڕەی کە سیاسەتی زۆرتر باوەڕبەخۆبوون وهەروەها دوژمنکارانە پەیوەستن لە پێناو پاراستنی ڕێگاکانی بازرگانیی و هەرووەها لە پێناو دڵنیا بوون لە گەیشتن بە کەرەستەی خاوو بازاڕ. ئەمە ڕێک گرفتی یابان بوو لە ١٩٣٠یەکاندا کاتێک کە بینی فەرەنساو بەریتانیا و ئەمریکا بەرەو جیهانێکی ئابووری زیاتر داخراوو ڕەگەزپەرستی پاشەکشەیان کردووە. جا ئەم گرفتەش لە ئەنجامدا وای لە کاربەدەستەکانی یابان کرد کە زیاتر کۆنتڕۆڵی پەیوەندیە بازرگانییەکانیان لەگەڵ دراوسێکانیاندا بکەن. بەڵام ئەو هەنگاوانە وای لە سەرەکەکانی یابان کرد کە خۆیان شەڕەنگێزتر ببینن و ئەمەش بەهانەیەکی تری دایە ئەمریکاو بەریتانیا تا هاوردەکردنی کەرەستەی خاو کە لە نەویدا نەوتیش بوو لە لایەن یابانەوە سنووردارتر بکەنەوە.

ئەمڕۆ چینیەکان تێدەگەن کە ئەوان ڕووبەڕووی هەمان ئەو گرفتەی یابان بوونەتەوە وهەروەها بە هەمانشێوە هەر دەوڵەتێکی تری گەشەسەندووش لە مێژووی هاوچەرخدا. ئەوان تێدەگەن کە سیاسەتی دەرەوەیان پێویستی بە وەیە کە دەبێ وەک و پیویست مامناوەندی بێت بە ئەوەی ئەو متمانەیەی کە ڕێگا بە بەردەوامی پەیوەندیە بازرگانیەکان دەدا بەردەوام بێت. بەڵام لە هەمان کاتیشدا دەبێ ئاگایان لە پرۆژەی دەسەڵاتی سەربازیان هەبێ بە ئەوەی بتوانن دەوڵەت و لایەنی تر لە زیانگەیاندن بەو پەیوەندیانە بوەستێنن. تێڕوانینێکی ڕیالیستی و واقعیانە باشتر ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە بۆچی چینیەکان لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوودا زۆرترین شەڕەنگێزیان

پ□و□دیاربوو□ ل□ ب□رامب□ر ه□ند□ک گ□□انکاری ل□ □□ژه□□اتی ئاسیادا.
ب□تایب□تی ئ□و□ی ک□ پ□یو□ندی ب□ تایوان□و□ ه□ی□. ب□ ش□و□ی□کی سنووردارتر، ئ□و ت□□وانین□ د□توان□ت باشتر □وونی بکات□و□ ک□ ب□چی س□ر□کی □وسیا ک□□ک□□□ی داگیرکردنی ئ□ک□انیای ک□وت□ت□س□ر.

ه□رئ□ستا یاخود ق□ت و ه□رگیز!

ب□ پ□ی زووریب□ی گ□□ان□و□کان ش□□ی پ□تین ل□ ئ□ک□انیا ب□ه□ی ترسی ئ□و ل□ ئاسایشی □وسیاو□ س□ری ه□□داو□ ک□ ترساو□ ل□ پ□یو□ستبوونی ئ□ک□انیا ب□ نات□و□ ل□ م□ودای نزیکدا. ه□رو□ها پ□تین ویستوویه□تی ک□ ناوی بچ□ت□ م□ژووه□و□ ک□ بگوتر□ت ئ□و بوو ویستی ئیمپ□یات□ری□تی □وسیا بنیات بن□ت□و□. ب□□ام □استی□ک□ی ئ□و□ی□ ک□ شت□کی تر ب□ دوو ش□وازی گرنگ وایان ل□ □وسیا کرد ه□رش بکات□ س□ر ئ□ک□انیا ئ□ویش ه□نارد□ کردنی ووز□ی □وسیا بوو ب□ ئ□وروپا.

ی□ک□م: پ□تین ب□ ت□واوی ت□گ□ییشتبوو ک□ ئ□وروپا ز□رتر پشتی ب□□وسیا ب□ستوو□ و□ک ل□ □وسیا ب□ ئ□وروپا. ی□کی□تی ئ□وروپا، ل□ پ□ش ف□برو□ری، نزیک□ی ل□ ٤٠٪ی غازی سرووشتییان ب□ کارگ□و کارخان□و گ□رمی ما□□کانیان پشتی ب□ م□سک□ ب□ستبوو. ئابووری □وسیاش، ب□ د□نیاییه□و□، پشتی ب□ فر□شتنی ئ□و غاز□ ب□ستبوو. ب□□ام ب□ ل□ب□رچاوگرتنی سرووشتی ئ□و ک□ر□ست□ خاو□، پ□تین ئ□و□ی چاو□□وان د□کرد ک□ ه□رک□مکردن□و□ی□ک ل□ ناردنی غازی سرووشتی ب□ ئ□وروپا د□ب□ت□ ه□ی ب□رزبوون□و□ی نرخ□ک□ی و زیان گ□یاندن ب□ ئ□وروپا ل□ دوو □□گاو□. ی□ک□م ل□ □ووی ک□می غاز□و□و دوو□میش ل□ □□گ□ی ب□رزبوون□و□ی ت□چوون□ک□ی. ل□ کات□کدا ز□رب□ ک□می کاریگ□ریگ□ری خ□راپ د□کات□ س□رئ□و داهات□ گشتیی□ی □وسیا ک□ ل□ ه□ناردکردنی غاز□و□ د□ستی د□ک□و□ت. ه□رو□ک ئ□لب□رت ه□رشمان ، پسپ□□ی ئابووری، ل□وبار□و□ ئاماژ□ی پ□دا ل□ ١٩٤٥ د□رباری□ی پ□یو□ندی□ ی□کلای□ن□کانی ئ□□مانیا ل□گ□□ و□□اتانی ئ□وروپای □□ژه□□ات ل□ ماو□ی سا□انی ١٩٣٠دا. ئ□وگوتی: "ل□ بارود□خ□کی ناهاوس□نگی ئابووری دوو و□□اتدا ک□ ی□ک□کیان ک□متر ل□و□ی تریان پشت ب□د□ر□و□ ب□ست□ ئ□و و□□ات□ د□توان□ت ب□ □□گای ترساندن و ه□□□ش□ و□□ات□ک□ی تر وا ل□بکات سیاس□ت□ توندو □□ق□کانی قبو□بکات . ه□ی□ک□شی ز□ر ب□سا د□یی ئ□و□ی□ ک□ و□□ات□ لاواز□ک□ بازرگانیی د□و□ و ز□ریش ز□حم□ت□ ب□ر□نگاری سیاس□ت□کانی و□□ات□ک□ی تر بکات.

ل□ □استیدا دوای ئ□و□ی ک□ □وسیا دوورگ□ی ق□ر□می لکاند ب□ □وسیاو□ ل□ سا□ی ٢٠١٤و ئ□وروپی□کانیش ه□ر ب□رد□وام بوون ل□ک□ینی غازی سروشتی ون□وت ل□ □وسیا ل□ ئاست□کی ب□رزدا ، ئ□و□ی ب□ پ□تین نیشاندا ک□ ئ□گ□ر ب□□ت و ه□مان شتیش ل□گ□□ ئ□ک□انیا بکا، ک□ کردیشی ل□ ٢٠٢٢، ئ□وا هیچ کاردان□و□و ئا□□زیی□ک ل□ لای ئ□وروپاو□

درووست نابێت بۆ ڕوسیا. پۆتین هەر بۆ ڕاستی ئەو وەڵامە توندو تیژەی ئەوروپای بە کەم وەرگرت. بەڵام ئاگاداریی پۆتین لەوەی کە ئەوروپا لە ڕووی ئابووریەوە بەندە بە ڕوسیاوە وای لە پۆتین کرد کە پێی وابێ دەتوانێت لە ماوەیەکی کەمدا شەڕەکە لەگەڵ ئۆکرانیا بباتەوە و هێرش و پلانەکەی سەرکەوتوو دەبێت.
ڕوسیا ترسی لەوە هەبوو کە لە داهاتوودا کاریگەریی ئابووریەکەی بەرەو داکشان دەڕوا !
بۆ پۆتین هۆیەک هەبوو کە بترسێت ئەویش بریتیبوو لە دابەزینی کاریگەریی ئابووری ڕوسیا لە داهاتوویەکی نزیکدا بەسەر ئۆکرانیاو ئەوروپادا. لە ساڵی ٢٠١٠ بوو کە غازێکی سرووشتی زۆر دۆزرایەوە لە خوارووی ڕۆژهەڵاتی شاری خەڕکیفی ئۆکرانیاو لەوێوە بڵاوبووەتەوە تا شاری دۆنیتسیک و پارێزگای لۆهانسک. ئەو کێڵگە غازەش بە دوو تریلیۆن مەتر سێجا مەزندە دەکراو ئەوەش بڕێکە کە هاوتایە بە کۆی ئەو بڕەی کە ٢٧ وڵاتی ئەوروپا بەکاری دەبا لە ماوەی پێنج ساڵدا بە ڕێژەی بەکارهێنانی ئێستا. هەر بۆیەش دەوڵەتی ئۆکرانیا دەستبەجێ یاساکانی دەوڵەتی گۆڕی بۆ هاندانی وەبەرهێنانی بیانی و هەروەها لە ساڵی ٢٠١٣ دا ڕێکەوتننامەیەکی لەگەڵ شێڵ ئۆیڵدا واژوو کرد لە پێناو گەشەپێدانی ئەو کێڵگە نەوتییەو لەگەڵ هەردووک شێڵ ئۆیڵ و ئێکسۆن مۆبیلیش ڕازی بوو کە بەیەکەوە کاربکەن و لە قوڵایی ئاوەکانیشدا بەدواداچوون و پشکنین بکەن بۆ غاز لە کەناراوەکانی خوارووی ڕۆژهەڵاتی ئۆکرانیادا.
هەرچەندە کاتێک کە لە ٢٠١٤ دا پۆتین هێرشی کردە سەر دورگەی قەڕەم و دۆنباس، ڕەنگە هەندێک هۆی تربووبنە هۆی ئەو کارەی پۆتین. ئەو کات بۆ دۆنیاییەوە ڕوون و دیار بوو بەلای مۆسکۆوە کە ئەگەربێت و ئەو غازە سرووشتییەی کە لە ڕۆژهەڵاتی ئۆکرانیادا بوونی هەیە کۆمپانیاکانی ڕۆژئاوا گەشەی پێبدەن و کاری تێدا بکەن ئیترئەوکات ئۆکرانیا نەک هەرکۆتایی بە وابەستەبوونی دەهێنێ بە غازی سرووشتی ڕوسیاوە، بەڵکو دەستیش دەکات بە ناردنی غازی سرووشتی خۆی بۆ ئەوروپا. بەمەش ئۆکرانیا ئاستی موزایەدەو داواکاریەکانی زیاتر دەکات لەگەڵ ڕوسیا بەئەوەی ڕێگا بدات غازی سروشتی ڕوسیا بە ئۆکرانیادا بەرەو ئەوروپا بڕوات.
لەو سێ کۆمەڵە بۆڕییەی کە ڕوسیا بەکاریان دەهێنێت بۆ ئەوەی غازی سرووشتی سیبیریای بگەیەنێت بە وڵاتانی ئەوروپا لە ناویشیاندا ئەو بۆڕییەیە کە بە ناو بیلاڕوسیادا دەڕوات بۆ ئەوروپا و یەکێکی تریشیان کە بە ناو دەریای بەڵتیک دا دەڕوات بۆ ئەڵمانیا، بەڵام گرنگترینیان لە ڕووی مێژووییەوە ئەو هێڵە بووە کە بە ناو ئۆکرانیادا ڕۆیشتووە. هۆیەکەشی بە شێوەیەکی سەرەکی ئەوە بووە کە

وڵاتانی ئەوروپای بە وشکانی دەورە دراو بە تایبەتی لە وێنەی هەنگاریا و سلۆڤاکیا پشتیان بە غازی ڕوسیا بەستووە. جا بۆیە کاتێک کە ئۆکرانیا دەست بە ناردنە دەرەوەی غازی سرووشتی خۆی دەکات بۆ ئەوروپا و دەستیش دەگرێتەوە لە بەکارهێنانی پێداویستییەکانی ڕوسیا، ئیتر ئۆکرانیا دەتوانێت پەیوەندییە ناهاوسەنگیکانی لە ڕووی ووزەوە لە گەڵ ڕوسیا پێچەوانە بکاتەوە. جا ئەگەر بێت و کیش پەیوەندی نا فەرمیش لەگەڵ ناتۆ یان ئەوروپا پەرە پێبدات، لەوە هەر گەڕێ کە ئەگەر بچێتە پاڵ یەکێک لەو دوو ڕێکخراوە، ئەوا ئۆکرانیا نەک هەر لە ڕووی سیاسییەوە دەبێتە هەڕەشە بۆ مۆسکۆ بەڵکو دەبێتە هەڕەشەیەکی ئابووریش کە هێزی ئابووری دوورمەودای ڕوسیا دەخاتە مەترسییەوە.

بە کورتی، هەرچەندە جووڵەکانی زێلێنسکی،سەرۆکی ئۆکرانیا، لە کۆتاییەکانی ۲۰۲۱دا بە بەهێزکردنی پەیوەندییەکانی لە ڕووی ئابوری و سیاسییەوە لەگەڵ خۆرئاوادا بە دڵنیاییەوە هەستی پێتینی بە چارەنووسی ڕوسیا تێکداو لەوانەشە ترسی پێتینی لە بڵاوبوونەوەی دیموکراسی لیبراڵی ڕۆژئاوایی لە ڕوسیادا زیاتر کرد بێت. هەروەها ئەمانە ئاماژەی ڕوونیشن کە کارتی ووزەی ڕوسیا لە دواڕۆژدا لە بەرامبەر ئەوروپادا لاواز دەبێت. ئیتر هەستی ئەوەی کە ڕوسیا ئیتر کاریگەریی خۆی لە ڕووی ئابوورییەوە لە بەرامبەر ئۆکرانیادا لەدەست دەدات وای لە پوتین کرد کە پێی وابێت ” دەبێ یان هەرئێستا بێت یاخود قەت و هەرگیزنابێت” کە هەستێت بە قووتدانی زووربەی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ڕووباری (دنیپەر)ی ئۆکرانیا کە ئەو ناوچەیەش زیاتر لە ٩٠٪ی پاشەکەوتی غازی سرووشتی ئۆکرانیای تێدایە.

چیپی ئەلێکترۆنی بچووکترو قورسایی و هێزو کاریگەریی گەورەتر بەپێچەوانەوە، وابەستەیی ئابووری چین لەگەڵ باقی جیهان هاوسەنگترە وەک لە هی ڕوسیا بە هی دەرەوەی خۆی. ئابووری چین پشتی بە هەناردە کردنی کاڵای درووستکراو بەستووە، هەروەکو ئابووری یابان لە نێوانی جەنگەکاندا، چین بە شێوەیەکی لە ڕادە بەدەر پشتی بە هاوردەکردنی کەرەستەی خاو بەستبوو بە بەردەوامیدان بە ئابوورییەکەی و لە نێویاندا نەوت و غاز بوو لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ڕوسیا. پێگەی جین وەک ۆرکشۆپێکی جیهان، ڕێژەیەکی بەرچاوو گرنگ لە لاپتۆپ و مۆبایلی زیرەک و سیستەمی پەیوەندی فایف جی جیهانی بەرهەم دەهێنێت. ئەمەش هەندیک نفوزو کاریگەری دەداتە چین لە بازرگانی کردن لەگەڵ هاوبەشەکانی خۆیدا. بەمەش چین دەتوانێت هەر کاتێک سیاسەتەکانی دەرەوەی هاوبەشەکانی بەدڵ نەبێت هەڕەشەیان لێبکات و کارتی گرفت درووستکردن لە هاوردەو هەناردەی کەرەسەی خاوو کاڵای درووستکراو بەکاربهێنێت لەبەرامبەر

هاوبەشەکانیدا. بەڵام دیسان هەروەک و وابەستەیی یابان بە هاوردەکردن لە نێوانی جەنگەکاندا، وابەستەیی چینیش بە شێوەیەکی کورتخایەن لاوازییەک دەداتە ئابوورییەکەی، بەڵام ئەم شێوە لاوازییە لە ڕوسیادا نازانرێت. بۆیە بە دڵنیاییەوە ڕوسیا بە گەمارۆیەکان ئازاری پێدەگات، بەڵام توانای ڕوسیا لە فرۆشتنی غاز بە نرخێکی گران کە هەر خۆی بە کردەوەکانی لە ئۆکڕانیا خوڵقاندویەتی، لە ئێش و کاریگەری ئەو لێدانە تووندە لە ئابوورییەکەی کەم دەکاتەوە.

ئەگەربێت و چین ڕووبەڕووی کەمێک لەو شێوە گەمارۆیانە ببایەتەوە کە بەسەر ڕوسیادا سەپێنراون، ئیترئابووری چین بەرەو هەڵوەشان دەڕۆیی. جا لە ڕاستیدا بە ئاگایی چین لەو خاڵە لاوازەی خۆی هەر لە ئێستاوە [illegible] وەک ڕێگرییەکی سەرەکی دەبینێت لە ئارەزووە فراوانخوازییەکانی لە ناویشیاندا پلانەکانی بە داگیرکردنی تایوان. لەوو ڕووەوە ووردەکاری چین لەبەرچاوبگرە لە کاتی سەردانەکەی پەڵۆسی بە تایوان سەرەڕای ئەو هەڕەشانەی پێشتر کردبوونی. هەرچەندە پەکین تووڕەبوونی خۆی نیشاندا بە شێوەی مانۆڕی سەربازی و هەڵەدانی موشەک کە ئاسمانی تایوانیان بڕی، بەڵام وەڵامی ئابووریانەی خۆی سنووردار کردە وە، بە نموونە کە گەمارۆ بخاتە سەر هەناردە کشتوکاڵییەکانی تایوان. جێگەی باسە کە کاربەدەستانی چین بە ووریاییەوە خۆیان بەدوورگرت لە سەپاندنی هیچ جۆرە ڕێگرییەک بە هەناردەکانی سەمی کەندەکتەری تایوانی. لەبەر ئەوەی چین پشتی بە لە ٩٠٪ ی چیپی هەرە ئاست بەرزو چیپی ئاست نزمی تایوانی بەستووە. هەروەها چین زۆر ووریا بوو لەوەی کە بە ڕاستەوخۆیی گەمارۆ نەخاتە سەر ئەمریکا لە ترسی ئەوەی نەوەکو ئەم کارەی ببێتە هۆی سەرهەڵدانی جەنگێکی بازرگانی تازە کە ببێتە هۆی بەرەو خەراپتر بردنی ئابووری چین کە لە ئێستاوە هەرخۆی ڕووی لە سستییە.

سەرباری ئەوەش، وابەستەیی ئابووری چین بۆی هەیە چین ڕووەو جووڵەو هەنگاوی شەڕانگێزانە مل پێ لەبنێت، ئەگەر هات و چاوەڕوانیەکانی چین لە دواڕۆژی بازرگانییەکەی پاشەکشە بکات. لەوبارەوە بابەتی تەکنەلۆجیای بەرزی نیمچە ڕێبەری ئەلەکترۆنی (سەمی کەندەکتەر) ی تایوانی وەربگرە. چین ئێستا هەندێک توانای هەیە لە درووستکردنی چیپی ئەلەکترۆنی لەگەڵ تڕانزیزتەر بە قەبارەی ١٥ یاخود هەتا لە خوار ١٠ نانۆمەتریشەوە. جا بۆ ئەوەی چین بتوانێت لە ئاستی پێشکەوتنی تەکنەلۆجیدا بمێنێتەوە لە بواری زیرەکیی دەستکردو ئۆتۆمەبێلی خۆلێخوڕ وهەروەها مەبایلی زیرەک ، چین پێویستی بە جۆرێک لە چیپی ئەلەکترۆنی هەیە کە قەبارەکەی لە خوار ٧ یان ٥ نانۆمەترەوە بێت ئەوەش لە ئێستادا هەر لە توانای تایواندایە،

ئەگەر بە کواڵیتی بەرز درووست بکرێت. بۆ نموونە تازەترین ئایفۆنی ئەپڵ هەرچەندە لە چین کۆکراوەتەوە بەڵام بە چیپێکی قەبارە ٥ نانۆمەترکار دەکات کە ئەپڵ خۆی دیزاینی کردووەو کۆمپانیای سێمی کۆندەکتەری تایوانی درووستی دەکات لەشاری هسینشو لە تایوان.

بە دووبارە دڵنیایی کردنەوەی چین دەربارەی سێمی کۆندەکتەرەکان(نیمچە ڕێبەری ئەلەکترۆنی) واشنتۆن دەتوانێت ئەگەری هەڵگیرسانی شەڕ کەم بکاتەوە.

زۆر دوور ناڕۆین ئەگەر بڵێین کە تەواوی توانای داهاتووی چین بۆ ئەوەی بگاتە ئەمریکا، بەندە بە دەستڕاگەیشتنی چین بە چیپە ئەلەکترۆنییەکانی تایوان. ڕێک هەروەک چۆن پێگەی یابان لە ساڵەکانی ١٩٣٠دا کە پەیوەست بوو بە دەستڕاگەیشتنی یابان بە ئەو نەوتەی کە لە لایەن ئەمریکاو بەریتانیاوە کۆنتڕۆڵ کرابوو. دیسان هەروەک گەمارۆی نەوتی ئەمریکا وایە لە ساڵەکانی ١٩٤١دا، ئەگەر بێت و کاربەستانی چین هەست بکەن بەوەی کە لەوانەیە ئەمریکا هەنگاو بنێت بۆ بڕینی دەستڕاگەیشتنی چین بە چیپە ئەلەکترۆنییەکانی تایوان، لەوانەیە چینییەکان بە پێویستی بزانن بەوەی ڕێ لە داکشانی دوورمەودای ئابوورییەکەیان بگرن هەر ئێستا دەست بەسەر ئەو دوورگەیەدا بگرن. ئەمەش سیناریۆیەک نییە کە ئەگەری جێبەجێکردنی نەبێت. لە حوزەیرانی ٢٠٢٢ دا شارەزایەکی ئابووریزانی چینی ڕایگەیاند ،ئەگەر بێت و ئەمریکا گەمارۆی ئابووری لەو شێوەیەی کە ئەمساڵ سەپاندوویەتیە سەر ڕوسیا بیشیخاتە سەر چین، ئەوا دەبێ چین لە پێناو پاراستنی خاوەندارێتی خۆی لە دامەزراوەکانی چیپە ئەلەکترۆنییەکانی پێویستە تایوان داگیربکات.

بەڵام لێرەدا خەبەرو مژدەیەکی خۆش هەیە. چاوەڕوانییەکانی چین بۆ داهاتووی بازرگانیی، وەکوچاوەڕوانییەکانی یابان لە ساڵەکانی ١٩٤٠ کاندا، کارکردو بەرەنجامی بڕیارەکانی سیاسەتی ئەمریکایە. جا ئەگەر بێتو کاربەدەستانی ئەمریکا تێبگەن کە سیاسەتەکانیان ڕاستەوخۆ شکڵ بە داهاتووی مامەڵەی بازرگانیی دەدا بەو شێوەیەی کە چین دەیبینێت، نەک هەر بە شێوەیەکی گشتی بازرگانی بەڵکو بازرگانی تەکنەلۆجیای بەرز وەکو ئەوەی کە پەیوەندی بە هی تایوانەوە هەیە، ئەوسا ئەمریکاییەکان دەتوانن خۆیان بەدووربگرن لەوەی کە کاربەدەستانی پارتی کۆمۆنیستی چینی هەست بە داڕوخانی ئابوورییەکەیان بکەن، جا مەگەرئەوان بە شێوەیەکی توندوتیژیانە مامەڵە بکەن.

دوژمنایەتییەک کە بەرەو جەنگ دەڕواو دەبێتە هۆی شەڕ لە هەڵبێژارنی خەتەوە سەرچاوە دەگرێت نەک لە واقیعەوە. بۆیە بە دووبارە دڵنیاکردنەوەی پەکین کە هیچ ترس دای نەگرێ و چین بتوانێت

بەردەوام بێت لە دەستڕاگەیشتنی بە چیپ و سێمی کۆندەکتەرە ئەلەکترۆنییەکانی تایوان، جا با ماشێن و مەکینەی ئاستبەرزیشی لەگەڵ نەبێ لە هۆڵەندییەکانەوە بۆ درووستکردنی ئەو چیپە ئەلەکترۆنیانە. بۆیە ئیدارەی بایدن دەتوانێت نیگەرانییەکانی پەکین بڕەوێنێتەوەو گریمانەکانی جەنگ و شەڕو قەیرانەکان ڕووەو نزمبوونەوە بەرێت.

بەڵام شی جینپینگ، سەرۆکی چین، کە بە دڵنیاییەوە تەنانەت بەوهەڵوێستەی ئەمریکاش ڕازی نابێت، چونکە پێی وایە کە دەبێتە هۆی ئەوەی کە جین وابەستە بەدەرەوەی خۆی دەکرێت بۆ بەستهێنانی چیپە ئەلەکترۆنییەکان کە بنچینەی هەردووک ئابووری ئاست بەرزی تەکنەلۆجی و دەسەڵاتی سەربازیشن. جا لەبەرئەوەی هێرش بۆ سەر تایوان نەک هەر دەبێتە ڕێخۆشکردنیک بۆ سزاو گەمارۆی ئابووری کە ئەمەش پەیوەندییە بازرگانییەکانی چین لەگەڵ وڵاتانی ڕۆژئاوایی بەرەو خڕاپی و داروخان دەبات، هەروەها لەوانەشە ببێتە هۆی وێران کردن و خاپوورکردنی خودی دەزگاو کارگەو دامەزراوەکانی چیپە ئەلەکترۆنییەکان. بۆیە چین زۆر هۆی واقیعی لەبەردەمن بۆ ئەوەی کە ئەگەر بە خیتاب و قسەش نەبێ هەڵسوکەوتی خۆی هێور بکاتەوە، هەر کاتێک کە باس هاتە سەر ئەو دورگەیە.

وابەستەیی وای لێبکرێت کە کەمتر مەترسیدار بێت

پوتین دەگونجێ پێی وابووبێت کە ڕۆژئاوا چاوپۆشی دەکات لە بابەتی ئۆکڕانیا ئەوەش بەلەبەرچاو گرتنی ئەوەی کە ئەوروپا پشتی بە نەوت و غازی ڕوسیا بەستووە. بەڵام ئێستا دەسەڵاتدارانی چین دەزانن کە ئەمریکاییەکان و ئەوروپاییەکان وهاوبەشەکانیان چارەیان بە ئەو گرفتە هەیەو ئەگەر بێت و چین هێرش بکاتە سەر تایوان بۆی هەیە ئەوەی کە لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا پارتی کۆمۆنیستی چینی بەدەستی هێناوە لە دەستی بدات. مێژوو نیشانیداوە کە وڵاتانی زلهێزی وابەستە بە دەرەوەی خۆیان لە ڕووی ئابوورییەوە زۆر ئاگایان لەخۆیە کە دێتە سەر بابەتی سیاسەتی دەرەوەیان و کاتێک کە سەرۆکەکانیان چاوەڕوانییەکی پۆزەتیڤیان دەربارەی داهاتووی بازرگانی هەیە، چونکە تێدەگەن کە بازرگانیی هاوکار دەبێ لە بنیاتنانی بناغەی دوورمەودای هێزی دەوڵەت و هەروەها دەبێتە هۆی زیادکردنی داهاتی هاوڵاتی. سەرۆکی ئێستای چینیش هەردووکیانی دەوێت هەم هێزو هەم زیادبوونی داهاتی هاوڵاتی، ئەگەر بێت و بە خۆی بەردەوام بێت و ئیدامە بە شەرعیەتی پارتەکەی بدرێت لە چینداو دەوڵەتەکەشی سەقامگیر بێت.

جا لەرەوەیە کە دەوڵەتانی زلهێز دەیانەوێت ئیدامە بە ئاڵوگۆڕی ئابووری بدەن لە نێوخۆیاندا لە پێناوی ڕاگرتنی ئاشتی، تووشی

گرفتی سەختی هاوسەنگی دەبنەوە. زۆر بەسادەیی: تەنها ئەوەندە بەس نییە کە بازرگانی بکەی لە ئاستێکی بەرزدا. چونکە دەوڵەتانی وابەستە لە وینەی یابان لە ساڵەکانی ١٩٣٠ وچینیش لە ئێستادا دەتوانرێت پاڵیان پێوەبنرێت ڕووەو سیاسەتێکی شەڕانگێزی تر کە ئەگەر بێت و بگەنە قەناعەت کە ناتوانن بە پیی پێویست دەستیان ڕابگات بە کەرەستەی خاوو بازارێک کە دەوڵەت پێویستی پێی دەبی لە مامەڵەی بەزرگانیدا بە هێشتنەوەی پێگەی خۆی لە سەر شانەی نێودەوڵەتیدا وەک دەوڵەتێکی زلهێز. لە بەرامبەریشدا دەوڵەتانی کەمتر وابەستە لە ڕووی ئابوورییەوە بە دەرەوەی خۆیان لە وێنەی ئەمریکا دەبێ زۆر ئاگایان لە خۆ بێت کە نەچن وا بکەن دەوڵەتانی وابەستە بە نزمی ڕابگرن و بەرەو ئابوورییەکی خۆراپتریان بەرن هەر وەک کە فڕانکلین ڕۆزفێڵت گەمارۆی نەوتی خستە سەر یابان لە ساڵی ١٩٤٠. لە هەمان کاتیش دا دیسان سیاسەتێکی کراوەی بازرگانیش دەبێتە گرتف. چونکە دەوڵەتێکی وابەستە بەدەرەوەی خۆی دەتوانێت سوود لەو کەشە وەربگرێت و ئەویش ببێتە هەڕەشە و لە ڕووی ئابووری و هێزی سەربازییەوە بە دەوڵەتە گەورەکەی تر بگات. هەروەک جۆن ئیدارەی باراک ئۆباما تا دەگاتە ئیدارەی بایدن ئاهوا لەو بابەتە گەییشتوون ئەوەی کە پەیوەندی بە چینەوە هەبە.

ڕێگایەکی باشتر کە پاڵ بە دەوڵەتانی گەشەسەندووی وەک و چینەوە بنرێت بە ئاستی هاوسەنگی ئەوەیە کە دەبێ کۆتایی بێنن بە دەسکاریکردنی پارەو بەکارهێنانی تەکنەلۆجیای بێگانە بە نایاسایی، وە لە کاتێکدا کە ئەو دەوڵەتانەش دەنیایان پێبدرێت کە ئەگەر بێت و لە سیاسەتی دەرەوەیاندا سەربزێوی نەکەن ئەوا دەتوانن بەردەوام بن لە دەستڕاگەییشتنیان بە سەرچاوەی ئابوورییان و کەرەستەی خاوو بازاریش بە گەشەپێدانی ئابوورییەکەیان و هەروەها بە سەقامگیری ناوخۆییان. سەرۆکەکانی وەڵانی زلهێز دەبێ کاربکەن لە پیناو دامەزراندنی پەیوەندی بازرگانییە کە ڕێگە بە دەوڵەتان بدات تا ئەوپەڕی گەشەبکەن و هەر لایەکیشیان دەنیا بێت کە هیچ کامیان نەترسێت لە داهاتووی ئابوورییەکەی کە بەرەو داڕوخان و نزمی بڕوات و ئەوەش ببێتە خاڵی لاواز بۆیان و تا بە هۆی ئەو لاوازیەشەوە بە ئاسانی هەڕەشەیان لێبکرێت لە لایەن دەرەوەی خۆیان و لە ناوخۆی وەڵاتەکەشیاندا بە ئاسانی پەشێوی و ناسەقامگیری مەدەنیان تێدا بڵاو ببێتەوە.

چین بە هۆی گرژیەکانی ئێستایەوە لە بەر مەسەلەی تایوان و بەردەوامی هاوپەیمانیەتی سەرەکی چینیش لەگەڵ پۆتیندا وای لە مەسەلەکە کردووە کە سەختر دەربکەوێت. بەڵام بە شێوەی دیبلۆماسی واشنتەن دەتوانێت لەوبارەوە کار بکات و وەبیری پەکین بهێنێتەوە

کە پەکین پێویستی بە ئەمریکاو هاوبەشەکانیەتی لە ڕۆژئاوادا بە ئەوەی بتوانێت ئامانجە ئابوورییەکانی بهێنێتە دی. هەروەها دەبێ ئەمریکا بە پەکین بڵێت کە واشنتۆن نایەوێت وابەستەیی چین بەدەرفەت بزانێ بۆ ئەوەی گرفت لە سەر ڕێی پەکین درووست بکات. بایدن دەتوانێت سەرۆکی چین دڵنیا بکاتەوە کە کردەوەی ١٩٤١ کە چاوەڕوانیەکانی داهاتووی بازرگانی دەوڵەت دادەڕوخێنێت دەتوانێت پەلبهاوێت بەرەو جەنگ. ئەمریکا لەوە تیگەیشتووە دەرسی لەو مێژووەش وەرگرتووە . هەروەها بایدن دەتوانێت پێشنیار بە پەکین بکات کە دەبێ چین لە هەڵەکەی یابان کە لە ١٩٣٠ کردی فێر ببێت و دەرس وەربگرێت و خۆی بەدووربگرێت لە کردەوەو سیاسەتێک کە دەبێتە هۆی لەناوبردنی سیقەو باوەڕی نێودەوڵەتی کە شتێکی پێویستە بۆ مامەڵەو پەیوەندی بازرگانی تەندرووست. جا ئەگەر بێت و سەرۆکەکانی واشنتۆن و پەکین بتوانن چاوەڕوانیەکانی یەکتر بەرەو باشی بەرن لە هەردووک لایەنی بازرگانی و مامەڵەو هەڵس و کەوتی داهاتوویان ، ئەوا بە بێ گومان دەتوانرێت بە زۆر دەیەی زیاتری تریش ئاشتی لە خۆرهەڵاتی ئاسیادا بەردەوامی پێبدرێت.

دەیڤ سی کۆپڵاند : ٢٣ی ئابی ٢٠٢٢
سەرچاوە: فۆرین ئەفێرس
https://www.foreignaffairs.com/china/when-trade-leads-war-china-russia?

کورشی مەزن(کەبیر) و "مافی مرۆڤ" لە سەردەمی کۆیلایەتیدا!.. حەمید تەقوایی وەرگێڕانی بە کوردی:کاوە عومەر

حەمید تەقوایی: ئەوەی کۆڕۆش کردوویەتی و نەیکردووە، باسێکی کراوەیە بە مشتومڕ. دەتوانین بڵێین کۆڕۆش کەسێکی زۆر گەورەیە

چونکە کاتێک هێرشی کردە سەر شوێنێک، بە زۆر ئاینی کەسی نەگۆڕیوە!
من دەڵێم بۆ چی لە بنەڕەتدا هەر هێرشی کردووە؟!

ئایا لەگەڵ ئەوەدایت کە کورش ئیمپراتۆر بووە؟ ئێمە دەڵێین ئیمپراتۆریەتی هەخامەنشنی، ئێستا بۆ دەبێ ئیمپراتۆرێک هەرچەندە میهرەبان و بەخشندە و باش بێت – ئەگەر بووبێتیش لە چوارچێوەی سەردەمی خۆیدا بووە – بۆچی ئەبێت مۆدێلی من بێت؟ چەند هەزار ساڵ بەسەر ئەو سەردەمەدا تێپەڕیوە؟ 2600 ساڵ. ئایا دەتوانرێت مۆدێلی مرۆڤی ئەمڕۆ هەمان مۆدێلی دوو هەزار و ٦٠٠ ساڵ پێش ئێستا بێت؟ ئایا هەر ئەمە خۆی گەڕانەوەی کۆمەڵگا نییە بۆ دواوە؟ مۆدێلی ئێمە دەبێ س□□ری لە جیهانی پیشەسازی 100 ساڵ لەمەوبەرەوە بێنێتە دەرەوە. پێوەرە مرۆییەکانی ئەمڕۆ لەم کۆمەڵگایانەی ڕۆژئاوادا، بۆ نموونە هەر لەم سویدە، ئەوەیە کە دەبێ سەگەکە لە سەر شەقام و کۆڵانەکاندا بگەڕێنیت، ئەگینا پۆلیس دەتگرێت؛ ئینجا پێوەری ئێمە کوڕشی گەورەیە؟!

ئایا ستانداردی ئێمە دەتوانێت ئیمپراتۆرێک بێت کە لە سەردەمی کەیلایەتیدا وڵاتێکی کردوەتەوە و گوایە خەڵکەکی کەمتری کوشتووە – چونکە بەهەر حاڵ لە جەنگدا دەبێت کەسێک بکوژیت بۆ ئەوەی وڵاتێک داگیر بکەیت، وەک ئەوە نییە هەموو وڵاتان چاوەڕێی "کۆریشی گەورە" بووبن بۆ ئەوەی بێت و… ڕزگاریان بکات، ئاخر دەبوو شەڕ بکات و داگیر بکات، و بە بێگانەیەک بۆ خەڵکی وڵاتی داگیرکراو دادەنرا – و بێگانەیەکی میهرەبان بوو!؟ نموونەی جەنگیزخان – کە هاوڕێیەک لە پرسیارەکەیدا وروژاندی – زۆر سەرنجڕاکێشە. پاڵەوانە نەتەوەییەکانی وڵاتێک بکوژانی خەڵکی وڵاتانی دیکەن، وەک جەنگیزخان. جەنگیزخان لە مەنگۆلیا دەپەرسترێت، بەڵام هەموو جیهان بە بکوژ و بەربەری دەیناسن. نادر شا ئەفشار یەکێکە لە "پاشا گەورەکانی ئێمە"یە، بەڵێ بزانە لە هیندستان چی لەسەری دەڵێن. بە پێچەوانەوەیە، بەدڵنیاییەوە مەحمود ئەفغان لە ئەفغانستان زۆر بەناوبانگە، بەڵام ئێمە بە تف و نەفرەت باسی دەکەین. عومەر پاڵەوانی عەرەبە بەڵام لە ئێران ئێمە عومەر-کوژران* بەڕێ دەخەین.

کێشەکە ناسیۆنالیزمە. ناسیۆنالیزم پرسێکە لە چوارچێوەی نەتەوەییدا وەردەگرێت. ئەوە نییە بە گوێدانە ئەوەی ئێمە ئێرانین، هەموو مێژوومان گەڕاین و کوریشیەکمان دۆزیەوە، کە زۆر باشە! کەواتە بۆچی ناچین بودا هەڵبژێرین؟ چینیەکان ئەو کارە دەکەن، ئێمە نایکەین چونکە چینی نین! من دەمەوێت بڵێم کورشی گەورەدا پەیوەندییەک هەیە، هەندێک کاریگەری لاوەکی هەیە، وەک ئەوە نییە کە

ئەبستراکتەکەی مێژووم خوێندبێتەوە، بینیم ئیمپراتۆریەتێک هەبووە بە ناوی کوروشی مەزن کە زۆر میهرەبان بوو و ڕێزی لە مافی مرۆڤ دەگرت! نەخێر کۆڕەش کەبیر ئێرانییە و ئەمەش ئێرانین. نازانم بۆچی دەبێت کۆڕەش کەبیر نوێنەرایەتی خەڵکی بەنگلادیش بکات! ئێرانیبوون لەلایەن کۆڕەش کەبیرەوە بە ئەوە فرۆشراوە، شوناس و نەتەوەی ئێرانیتان بەرجەستە بووەتەوە. بەڵێ مێژووی ئەو وڵاتانە بخوێنەوە کە کورشی مەزن داگیری کردوون، دەڵێ کورش هێزێکی داگیرکەرە، هەرچەند میهرەبان بێت، بەڵام لە کۆتاییدا زلهێزێکی بێگانە بوو کە شکستی پێهێنان. ئایا دەڵێین عومەر چ کەسێکی میهرەبان بوو یان نەبوو؟! بەڵام هات و ئێرانی گرت.
من دەڵێم لەگەڵ کۆڕەش کەبیر شتێکی ترت پێ دەفرۆشن، تەنانەت ئەگەر لە ئەوەش قبوڵ بکەم کە ئەو تابلۆیەی کۆڕەش کەبیر نوسیویەتی زۆر لەبارەی مافی مرۆڤەوەیە، پێش هەموو شتێک ئەوە کەم لوتفییەکی زۆرتان بەرانبەر بە مافی مرۆڤ نیشانداوە، وە دووەم: کۆرەش کەبیرت زۆر گەورە کردووە.! ئەگەر مافەکانی مرۆڤی ئەمڕۆ لەخۆ نەگرێت کە چۆن ژینگە بپارێزیت و چۆن نابێت دارستانەکان وێران بکەیت و چۆن ڕێز لە مافی ئاژەڵە ماڵییەکەت بگریت، ئەوا ئەو مافە مرۆڤانە مافی مرۆڤ نین. مافی ژیان، مافی ژیانکردن بەشێکە لە مافی مرۆڤی نەوەی ئەمڕۆ، ئایا من ڕەوانەی کۆڕەش کەبیر دەکەیتەوە؟ باشە تەنها بە ئەوەی بڵێم هونەر هی ئێرانییەکانە و تەواو! ئەگەر بمەوێت سەیر بکەم ئایا لە مێژوودا کەسایەتی کێم هەیە؟ چی لە ڤۆڵتەردا هەیە؟ چی لە ڕابسپیردا هەیە؟ ئێستا من ناڵێم مارکس، تۆ دەڵێی هی کۆمۆنیستەکانە. گەورەکانی شۆڕشی گەورەی فەرەنسا، پێنجەی بچوکیان بەهای ١٠٠ کورشی گەورەی هەیە، گرنگی کورشی گەورە ئەوەیە کە ئەو ئیمپراتۆر بووە؟ کە بە لاوازی دادەنرێت! ئەوان ئیمپراتۆر نەبوون، شۆڕشگێڕ بوون کە هەروەها کوژران! …..میرابۆ! یەکێک لە وتارەکانی میرابۆ بەهای دەیان تابلۆی کۆڕەش کەبیرە! هونەری دروست نەکردووە، هی سەردەمی شۆڕشی پیشەسازی و سەردەمی ئەمڕۆیە. مافی مرۆڤ و ژیانی مرۆڤ و کۆمەڵگا بە تێگەیشتنی مرۆڤایەتی لە سەدەی بیست و یەکدا پێناسە دەکرێت، بۆچی من دەبەن بۆ قووڵایی مێژوو؟ من چ پەیوەندییەکم بە کۆڕەش کەبیرەوە هەیە، بە کۆڕەش کەبیر دەتەوێت ماست و خەیارەکەی ناسیۆنالیزمی تێبکەیت، ئەگینا ئەم چیرۆکە بابە هەندێک شتی تری لە تەنیشتی دەبێت: ماست و ژاژک، ڕەیحانە، نان و دەیەک، کە هەمووی ئەمانە خۆماڵی و نەتەوەیی ئێرانین ئیتر، وەک ئەوە نییە کە ئێمە کوشکێکی گەورەی ئەبستراکتمان هەبێت.

وەک ئەوە وایە جارێک کەسێک قسەی لەگەڵ من دەکرد، ئەو یەکێک بوو

لە موسەمانە دووی خوردادیەکان، بابەتەکەش لەسەر ئایین بوو. وتم دین بە زۆر و بەماوەییە. کەس دینەکەی هەڵنابژێرێت. وتی نەخێر من خۆم دینەکەم هەڵبژارد، پرسیم دینەکەت چییە؟ وتی شیعەی دوانزە ئیمامی. پرسیم ئایینی دایک و باوکت چییە؟ وتی شیعەی دوانزە ئیمامی، بەڵام من چووم هەڵمبژارد. پرسیم، ئایا ئەوە مانای ئەوەیە تۆ چووی و هەزاران ئایینت خوێندەوە، لێکۆڵینەوەت کرد و دواجار هاتیتە سەر ئایینی دایک و باوکت و هەڵتبژارد؟! چ ڕێکەوتێکە! وەک ئەوە وایە ٦ جار لەسەر یەک جووت لەسەر یەک بەدەست بهێنیت، ئەگەرەکە وەک یەکە! بۆ نموونە ئایا ئایینی بودا باشتر نەبوو؟ ئایا هەمان ئایین کە لە کۆمەڵگای ئەوە و دایک و باوکتدا هەیە باش بوو؟ من دەڵێم، تۆ گاڵتە دەکەیت، من چووم دیراسەی مێژوو و پەڕەوانەکی مافی مرۆڤم دۆزیەوە، ئەو کێیە؟ کورشی گەورە! بەڕێزان باشە ئەمەش ئێرانیین، بەختمان هەبوو! ئایا عەرەب دەچێت و دەگەڕێتەوە و بۆ کۆڕەوەریەکی گەورە کۆتایی دێت؟ یان ئەوروپی؟ یان هیندی یان میسری؟ ئایا لە میسر فیرعەونەکی ئەخلاقی نادۆزیتەوە؟ بۆ دونیاییەوە بەی دەردەکەوێت کە زۆرێک لەو خەڵکەی نەکوشتووە کە دیلیان کردووە، مافی مندەڵبوونی بە کۆیلەکانی داوە.

ئازیزان، ئێرانیبوون بەشێکە لە چیرۆکەکە، پێنجە خستنە سەر ڕەگەزی ئێرانی و پەشوەختەی ئێرانی و ئێرانیبوون بەشێکە لەم چیرۆکە، کە “هونەر لای ئەمەی ئێرانییە و بەس” بەشێکە لەم چیرۆکە. گاڵتە مەکە، ئەگینا ئەگەر بتەوێت بچیت بەناو کتێبەکانی مێژوودا بگەڕێیت و توخمە مێژووییەکان تێیدا بدۆزیتەوە، من دەڵێم بودا، کە دەڵێت بودا لە کورشی گەورە خراپترە؟ من دەڵێم حەمورابی، عێراقییەکان دەڵێن حەمورابی! من دەڵێم نەسن ماندێلا... ئەگەر بتەوێت لەناو دەسەڵاتدارەکاندا بدۆزیتەوە- لەبنەڕەتدا ئەو پەیداگریە چییە کە دەبێت ئیمپراتۆر بێت و تاجی لەسەر دابنرێت؟ چونکە بەزۆری فەرمانڕەواکان پێش ئەوەی ببنە فەرمانڕەوا ستەمیان دەکرد. ئیمپراتۆر گاڵتە نییە! ئیمپراتۆر کە بۆ دابەشکردنی نان و حەلوا نەبووە تۆ ئیمپراتۆر، ڕکابەرەکانی کوشت و لەیدان، وڵاتانی دراوسێی داگیرکرد و شاکەی تێنیشتی لە دەسەڵات لابرد، شەڕی دەستپێکرد، لەشکرکێشی کرد و ئەو سەربازانە کۆیلە و کەڵەبەر بوون، کە کۆمەڵە کۆمەڵە بە بەسەرەنیزەو تیر کوژران. ڕەنگە ئەوە لە مێژووی خۆیدا و لە سەردەمی خۆیدا جێگەی تێگەیشتن بێت، بەڵام تکایە مەیکەن بە مەدەلی مرۆڤی سەدەی بیست و یەک.
من کە تەنانەت دەڵێم شۆڕشگێڕە گەورەکانی فەرەنسا لە ڕابردودان، تۆ من ڕەوانەی بۆ لای کەڕەش کەبیر دەکەیت؟ ئەگەر بمەوێت مارکس

زیندو بکەمەوە، دەبێت ئەمڕۆیی بکەمەوە، مارکس هیچی لەبارەی ژینگەوە نەوتووە، ئەو لەدواوەیە. سەیری کە بەرکەکانی دونیای ئەمڕۆ بکە، سەیری پرسە جیهانییەکانی دونیای ئەمڕۆ بکە، دەبێت بچیت دارستانەکانی بەرازیل ڕزگار بکەیت، نابێت ڕێگە بدەیت نەوەی باڵندە و ئاسک و ورچی جەمسەری نەمێنێت چونکە ئیکۆلۆژیا تێکچووە، دەبێت بڕۆن و چارەسەری کێشەی چینی ئۆزۆن بکەیت، دەبێت بەلای بۆشایی نێوان ملیاردێرەکانی وەک ڕۆکفێلەر و بیل گەیتس لەگەڵ هەژاری لە نیویۆرک چارەسەر بکەیت، کۆڕۆش کەبیر؟ گاڵتە دەکەیت ئیتر؟ تکایە کۆڕۆش کەبیر لە کەیسی ئێراندا بخەرە سەر ڕەفە. ئەمە لە مێژوودا لێی دەکۆڵینەوە، دەڵێین میهرەبان بوو، زۆری نەکوشت، کەمی کوشت، تەنانەت یەکەم مافی مرۆڤی نووسی! بەڵام ناتوانرێت لە سەردەمی کۆیلایەتیدا یەکەم بەیاننامەی مافی مرۆڤ بنووسرێت. ئەوان بە هیچ شێوەیەک مرۆڤ قبوڵ ناکەن، کۆیلەکان بە پێی بیرکردنەوەی ئەو قۆناغە مرۆڤ نین، لە سەرووی ئەوەشەوە دەڵێی میهرەبان بە لەگەڵیان وەک چۆن لەگەڵ سەگدا میهرەبانیت، ئایا ئەمە بەسەر مافی مرۆڤدا هاتووە؟ ئایا ئەمە پاشەکشە نییە؟ باشە وەک هەموو کەسێک لە سەردەمی خۆیدا، کورشی گەورە بڕوای بە کۆیلە هەبوو، ئێستا کۆیلەکانی ئازاد کردووە یان بە باشی مامەڵەی لەگەڵدا کردووە، بەڵام سیستەمی ئەو سەردەمە سیستەمێکی کۆیلایەتی و ئیمپراتۆریەت بووە، ئایا کورشی گەورە دیموکرات بووە؟ کەواتە بۆچی ئەو ئیمپراتۆر بوو؟ پەرلەمان لەکوێیە؟ ئەوە دیموکراسی پەرلەمانیتان ناوێت، بە ئەمەتان دزەپێکرد؟ پەرلەمان کوێر بووە؟ یان شورایی ئیمپراتۆریەتەکەی بەڕێوەبردووە؟ ئەو پاشا بوو، پاشاش فەرمانی خۆیەتی. یاسا لە سەردەمی کوروشی گەورەدا هیچ مانایەکی نییە. من دەمەوێت بڵێم کێشەکە بە کوڕش نییە، هی ئەو سەردەمەیە، ناتوانم مۆدێلی خۆم لە سەردەمی کۆیلایەتییەوە بهێنم. هەر بۆیە دەڵێم ئەم نوسخەیەی کۆڕۆش کەبیر بەشێکی جەوهەری ئێرانییە.

لەوانەیە بەلای ناسیۆنالیزم زۆر باشە، بەڵام بەلای من بەهیچ شێوەیەک باش نییە. بناغەی ناسیۆنالیزم واتە کاتێک بەرژەوەندییەکانت لەگەڵ بەرژەوەندی دراوسێی تەنیشتەوە بەریەک دەکەون، بەرژەوەندییەکانت گرنگترە لەوەی کە مافی هەیە و کە ڕاستە. ناسیۆنالیزم واتای ئەمەیە! ناسیۆنالیزم واتا لە یەک ڕۆژدا دەچێت و بە بۆمبێک لە هێرۆشیما دەدات و سەدان هەزار کەس دەکوژێت و تا دەیان نەوەی داهاتوو بە کوێر و ئیفلیج بەجێی دەهێڵێت و دواتر دەڵێت سەرکەوتنی میللەتی ئەمریکی! ناسیۆنالیزم واتای ئەمەیە! لەم کۆمەڵگا شارستانییە ئەمریکییەدا. تا تەنها چەند ساڵێک لەمەوبەر

بە حکومەتی ژاپۆنیان وت کە پێویستە داوای لێبوردنمان لێ بکەن بە “پیرڵ هاربەر”، ئەو خۆی چوو و دوو شاری کردە دۆزەخ بە سەدان هەزار کەس، بەڵام ئەو دەوڵەتە کە پێویستە بێت و داوای لێبوردن لە منبکەیت، بۆ؟ چونکە من ئەمریکیم، چونکە یەک ئەمریکی یەکسانە بە هەزار غەیرە ئەمریکی! ئەو چووەتە بەغدا و سەدان هەزار کەسی کوشت، خەمی ئەو ئەوەیە کە نابێت تەرمی سەربازە ئەمریکییەکان لەژێر ئاڵای ئەمریکادا بگەڕێندرێنەوە، چونکە کۆمەڵگەی ئەمریکی کاتێک ناڕەزایەتییەکانیان دەچێتە سەرەوە کە ئەریکاییەک بمرێت ئەوان گرنگی بە مردنی ژنان و منداڵ و پیر و گەنجی عێراقی نادەن. ناسیۆنالیزم واتای ئەمە یە. ئەمە ژەهرە. “ئێرانی، ئەگەر نەمرین، سەردەکەوین، ئەگەرنا، هەزاران عەرەبی چەقەڵەخۆر بکوژن، ئەم چەقەڵەخۆرانە زوڵمیان لێکردووین، دەبێت لەناوببرێن، بەهیچ شێوەیەک مرۆڤ نین، کۆڕشی گەورەیان نییە”. تارمایی، ئەمە کوروشێکی گەورەمان هەیە، ئەمەک کە کوڕشێکی گەورەمان هەیە ئەمە لە عەرەب و تورک و مەغۆل باڵاترین. ناسیۆنالیزم واتە ئەم دەستانە.

ناتوانرێت حسابێکی باش بۆ ناسیۆنالیزم بکرێت. کەس ناتوانێت لاشەخۆرێک وەک نیشانەی ئاشتی بەکاربهێنێت، نیشانەی ئاشتی زۆرترین کات دەبێت کۆتر بێت. ناتوانی ئیمپراتۆرییەتێکی سەردەمی کۆیلایەتی وەک کۆترێکی مافی مرۆڤ بفرۆشیت. من ئەم کاڵایە ناکڕم. من دەمەوێت کۆترێک بێت، بەڵام کاریگەری لاوەکی و شتی دەرەوەی هەیە کە ئەو کەسەی پێی وایە هونەر هی ئێرانییە و بەسە بۆ ئێستا، هەروەها ئەو ەشی هەیە کە یەکەم مافی مرۆڤیان لە خاکی پاکی ئێراندا نووسیوە ، و ئەمەش ئەبێتە بەشێکە لە دەمارگیرییەکەی ، بۆیە بڵێ، عەرەبە چەقەڵەخۆرەکە بکوژە، بۆ ئەمجارە بۆچی؟ چونکە کورشی مەزن ئێرانییەکی گەورە بووە! چونکە من بۆ یەکەم جار مافی مرۆڤم دۆزیەوە! من ئێرانیم! ڕوون نییە ئەمە چ پەیوەندییەکمان بە کورشی گەورەوە هەیە، مەغۆلەکان هاتن، تاتارەکان هاتن، عەرەب هاتن، ڕەگەزمان گۆڕاوە، خوێنمان گۆڕاوە، بەڵام ئەمە هێشتا نەوەی کورشی گەورەین! نەخێر! زۆربەمان نەوەی عومەر و جەنگیزخان و مەحمودی ئەفغانین هەتا نەوەی کوروشی کەبیر! ئەم پێداگرییە چییە؟! ئەم ڕەگەز و خوێن و باوباپیرانە لە کوێوە هاتوون؟ کام باوباپیران؟ بە تایبەت مێژووی ئێران کە بە بڕوای ئەلەحمەد فانووسەکە لەسەر سەری خەوەتی هێزە داگیرکەرەکان. ئایا دەزانی چەند عەرەب و تورک و مەغۆل لە خوێنی ئەمەدا هەیە؟ کورشی گەورە چی ترە؟ کورشی گەورە خۆی دەرئەنجامی چ ڕەگەزێک بوو؟ ئەوە ڕوون نیە. کەواتە واز لەم پێوەرانە بێنن و تکایە وەک خودی “ئازادی” داوای ئازادی بکەن.

داوای ی□کسانی بک□ و□ک “ی□کسانی” خ□ی. ب□ د□ب□ خ□مان ل□ گ□□ای ئا□ا و ی□کپارچ□یی خاک و تارمایی گ□ور□دا بپ□چین□و□. ب□□ ئازادیم د□و□ت، ب□□ ژن و پیاو ی□کسان بن، مر□ق مر□ق ب□ت، ت□نان□ت م□□ س□رب□ینی ئیسلامیش ق□د□غ□ ی□، چونک□ ئ□شک□نج□دانی ئاژ□□□. کورشی گ□ور□ وتی؟ ن□خ□ر من د□□□م ع□ق□م ل□ ه□موویان زیاتر□، □□نگ□ ل□ س□رد□می خ□یاندا ز□ر پ□شک□وتنخواز بووبن، باش بووبن ب□یان، ئ□گ□ر بم□و□ت ل□ س□رد□می خ□مدا پ□شک□وتنخواز بم، پ□ویست ناکات بگ□□□م□و□ ب□ ک□□□ش ک□بیر ٢٦٠٠ سا□ ل□م□وب□ر. ک□□□ش ئ□گ□ر ک□س□کی گ□ور□ بوو باسی س□رد□می خ□ی کرد. ئ□گ□ر د□ت□و□ت ببیت□ ئا□ا ه□□گری خ□□کی ئ□م□□، ئ□و□ قس□ ل□ بار□ی س□رد□می خ□ت□و□ بک□.

-______________________

*عوم□ر کوژران:□□ژ□ک ل□ ئیران ه□بو□ ب□ناوی عمر کشی یان عمر کشان ئاه□نگیان گ□□او□ ب□ ب□ن□ی کوژرانی عوم□ری کو□ی خ□تاب وئ□م □□ژ□ ل□س□رد□می س□ف□وی□کاندا بروی پیدراو□ ودواتر ل□لای□ن خوم□ینی□و□ ق□د□غ□کراو□.ل□ ویکی پیدیای فارسی□و□ و□رگیراو□.و□رگ□□
٢٠٢٢\٩\١٦

بیر□و□ری□کانی ف□ق□ی□کی گووم□ا…27.. ش□ما□ بار□وانی

ب□شی بیست و ه□فت/

ئیبراهیم تاتلیساس ل□ حوجر□یه..!

ه□ر س□بار□ت ب□و گ□رانی و شت□، ل□ س□رد□می س□ر□تای ف□ق□یاتیم، ئ□و□ □□ژ□کی من و ف□ق□ی□کی هاو□□م، ل□ د□ی□ک□مان(د□ی بار□وان)ˇ ب□ر□و ه□ول□ر و حوجر□ د□هاتین□و□، هاتین ب□ شار□د□ی ب□رد□□□ش و ل□و□ سواری تاکسی ه□□ی ب□رد□□□ش-ه□ول□ر بووین.

کو سواربووین، گ□نج□ک، ک□ ئ□ویش س□رنشین بوو و خ□□کی ب□رد□□□ش بوو، ل□ پ□ش□و□ی ئ□ت□مبیل□ک□ دانیشتبوو، ب□ند□کی خست□ س□ر

مسەجەلی تاکسیەکە، وابزانم فاخیر هەریری بوو، من و فەقێیەکەی هاوڕێم توڕە بووین و بە شوفێرەکەمان گووت: هەر ئێستا، یان ئەمە، یان ئەو گۆرانیە، گەرنا دادەبەزین.
گەنجەکە هەر چەنـد ئەو قسـەی ئێمەو ڕێگرتـن لەو گۆرانییەی زۆر پێنـاخۆش بـوو، بەڵـام زۆر بەڕێـز بـوو، گـوتی مامۆسـتایان ئەوە لەبەردەی ئێوە کوژاندمەوە، تا گەیشتین بە هەولێر هەر گۆرانی و سروودی ئاینیمان بۆ کابرای شۆفێر لێدا.
هاهاهـا.. جـا هەر سـەبارەت بە گۆرانـی بەسـەرهاتێکی تـری ژیـانی فەقێیاتیم هەیە، ئەوە ڕۆژێک لە حوجرەبووم لە مزگەوتی حاجی عەلی سەرانی، (مەلا سەلیم)یشیان بەو مزگەوتە دەگووت، باشم بیرنەماوە، قۆناغی یەک ، یان دووی کۆلێژی شەریعە بووم، لەوێیان دەنیانیم و بزەبت نازانم، جا حوجرەکەمان لە قاتی سەرەوە بوو و ژێرەوەیشی حەوشەی مزگەوت بوو، من لە چێشتخانەکەی حوجرە، خەریکی قاپ شوشتن بووم، جا عادەتم وابوو لە کاتی قاپ شوشتن، یان گۆرانیەکی ناو موبایلەکەمم دادەگیرساند، کە پڕی گۆرانی هەمەجۆربوو، یان خۆم گۆرانیم دەگووت، لە کاتی سەرشووشتنیش هەروام، ئێستاش زۆر جار لە گەرماو، یان خۆم گۆرانی دەڵێم، یان موبایلەکەم دەخەمەسەر گۆرانی و میوزیک.
جـا ئەو ڕۆژە قـاپم دەشـوشت و گۆرانـی(مەڵێ مەڵێ توخـوا مەڵێ)ی خاتوو(ڤینا فەرشید)م، دەگووتەوە، تومەز، دوو گەنج، لە خوارەوە گوێیـان لێیە مـن وا گۆرانـی دەڵێم، گووتیـان وەی وەی کـاکە مەلا گۆرانیش دەڵێت!
وەڵا بابە دەنگیشت زۆر لە هی کچەکە خۆشترە هاهاها، دامانا قاقا.
وای کەتەریق بوومەوە، ئاخر ئەوان پێشووتر لەبەر ئەوەمنیان زۆر خۆش دەویست کەمـن حافیزولقورئـانم و هەمـوو قورئـانم ئەزبەربـوو بەستەزمانانە وایان زانیبوو، من شەو و ڕۆژ، هەر خەریکی موڕاجەعە و خوێندنەوە و گوێگرتن لە حەفاسی و سودەیس و شێخ وەلید ئیبراهیم و مەنشاوی و عەبدولباست عەبدولسەمەد و قورئانم.

تـوزانن پڕی نـاو موبـایلەکەم گۆرانـی، ئیـبراهیم تاتلیسـاس و عەبدولقەهار زاخۆیی و هەردی سەلاح و نەجوا کەرەم و لەیلا فرەهەر و ڤینا فەرشید و زەکریا عەبدوڵا و زیاد ئەسعەد و کە و کەی تر کردووە.

ئەو دوو گەنجە هاوڕێشم بـوون و زۆر تێکەڵ بـووین و زۆر دەهـاتنە مزگەوت و نوێژ و جەماعەت.

ئەوە بەسەرهاتێکی تریش هەیە، هەر سەبارەت بە گۆرانـی، هەر لە

ه□مان حوجر□، □□ژ□ک دوو ف□ق□ی تری هاو□□م، ف□ق□ی□کی تر، هاتبوو س□ردانیمان، ف□ق□ی□ک□، ت□ز□ک ه□م دوو □وو ه□م توند□□بوو، وا خ□ی پیشان د□دا ک□ ز□ر ئاییندار□ و و□رع د□کات و خ□ی ل□ه□ر شت□ک ب□ دوور د□گر□ت ک□ ب□نی ح□رام و م□کروهو شوبوهاتی ل□ ب□ت، ک□چی ل□ ح□قیق□تیشدا وا ن□بوو.

جا ئ□و دوو ف□ق□ی□ی حوجر□ک□مان، گ□رانی□کی ئیبراهیم تات□یساسیان ب□ی پ□کرد، ف□ق□ی□ک□ توو□□بوو و گووتی: چ□ن گ□رانی گو□ ل□د□گرن، گ□رانی و م□سیقاح□رام□ کاک□، ئ□وانیش گووتیان کاک□ ئ□و□ گ□رانی نیی□، سروودی م□ولودی پ□غ□مب□ری□ ب□ زمانی تورکی، ف□ق□ی□کی گووتی ئ□ها، ب□خوای وام زانی گ□رانیی□، دواتر ل□ حوجر□ ئ□و□مان باسد□کرد و ف□ق□کان ه□موان د□ماندا ل□ قاقا

…